

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Анотація: На основі аналізу основних напрямків державної політики стосовно сільської молоді, які показують сьогodнішню проблему нормативного порядку щодо забезпечення реалізації молодіжної політики суб'єктами місцевого самоврядування, що спричинено відсутністю системного підходу до її сприйняття, як необхідної складової соціальної безпеки, так і неузгодженістю та неопрацьованістю прийнятих в Україні управлінських рішень наголошено про те, що суб'єкти місцевого самоврядування в умовах децентралізації отримати більше ресурсів для ефективного вирішення питань молоді на місцевому рівні. Але не повноважень. Наголошено, що існуючі в українському законодавстві норми не сприяють загальному визначенню стратегічного напрямку розвитку молодіжної політики в контексті молоді сільських та селищних громад. Одночасно із недоліками інституційного забезпечення, нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з молодіжною проблематикою, ґрунтуються на застарілих принципах та концептах, і не відповідають сучасним потребам та інтересам сільської молоді в рамках проведеної децентралізації. В результаті дослідження визначено роль місцевого самоврядування у сфері соціалізації молоді у вже сформованих громадах, кожна з яких характеризується своїми особливими рисами (культура, традиції, релігія, політика, економіка, соціальна сфера, право, тощо). Кожне суспільство посвоєму унікальне, і молоді люди повинні подолати багато перешкод для інтеграції в нього. Саме органи місцевого самоврядування, з владними повноваженнями мали би сприяти процесам соціалізації молоді на місцевому рівні за умови активної підтримки і контролю органів влади та програм центрального та регіонального рівнів. Запропоновано необхідність розширення координаційної взаємодії як засобу удосконалення реалізації молодіжної політики суб'єктами місцевого самоврядування. Актуалізовано необхідність розширення взаємодії між органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної влади: обласними та районними державними адміністраціями. Запропоновано розробити систему моніторингу та тестування дієвості кожної з державних та місцевих програм розроблених для молоді в сільських та селищних територіальних громадах.

Ключові слова: сільська молодь, державна молодіжна політика, перехідне суспільство, територіальні громади, органи місцевого самоврядування.

CURRENT STATE OF SOCIAL PROBLEMS OF RURAL YOUTH IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION OF LOCAL GOVERNMENT BODIES

Abstract: Based on the analysis of the main directions of state policy in relation to rural youth, which show today's problem of the regulatory order in ensuring the implementation of youth policy by local self-government entities, which is caused by the lack of a systematic approach to its perception, as a necessary component of social security, and by the inconsistency and incompleteness of the adopted in Ukraine's administrative decisions emphasize the fact that local self-government entities in conditions of decentralization will receive more resources for effective solutions to youth issues at the local level. But not powers. It is emphasized that the norms existing in the Ukrainian legislation do not contribute to the general definition of the strategic direction of the development of youth policy in the context of the youth of rural and settlement communities. Simultaneously with the shortcomings of institutional support, legal acts regulating issues related to youth issues are based on outdated principles and concepts, and do not meet the modern needs and interests of rural youth within the framework of the implemented decentralization. As a result of the study, the role of local self-government in the sphere of youth socialization in already formed communities, each of which is characterized by its own special features (culture, traditions, religion, politics, economy, social sphere, law, etc.). Every society is unique, and

young people have to overcome many obstacles to integrate into it. It is local self-government bodies with powerful powers that should contribute to the socialization processes of youth at the local level, subject to the active support and control of government bodies and programs at the central and regional levels. The need to expand coordination interaction as a means of improving the implementation of youth policy by local self-government entities is suggested. The need to expand cooperation between local self-government bodies and local state authorities: regional and district state administrations has been updated. It is proposed to develop a system of monitoring and testing the effectiveness of each of the state and local programs developed for youth in rural and township territorial communities.

Keywords: rural youth, state youth policy, transitional society, territorial communities, local self-government bodies.

Актуальність проблеми. Дієздатність сучасної держави, яка сповідує принципи європейського розвитку базується не тільки на загальних принципах та ідеях верховенства права й цінності особи, а також забезпечується сталими принципами розвитку в сфері молодіжної політики, як на державному так і на місцевому рівні.

На сьогодні в Україні в силу активізації російсько-української війни способом російського широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, призупинено багато можливостей розвитку та вдосконалення систем державного управління та політик, в тому числі на паузі знаходиться і сфера молодіжної політики.

Крім того, слід зауважити, що з 2015 року розпочалось реформування системи органів місцевого самоврядування способом створення міських, селищних та сільських територіальних громад, що позитивно вплинуло на фінансово-економічні можливості останніх, однак питання реалізації молодіжної політики, як одного з пріоритетних напрямків сформовано хіба що, в більш економічно спроможних міських громадах де і до реформи існувала система місцевих органів управління, які відповідали за роботу з молоддю. Селищні та сільські територіальні громади, через відсутність системи управління та можливості фінансування цього напрямку не приділяли і на сьогодні не приділяють достатньої уваги питанням та потребам молоді села.

Над вирішенням проблем реалізації молодіжної політики, її соціального, правового, управлінського аспектів працювали різні фахівці в галузі науки державного управління: О. Амосов, А. Баранова, А. Васильєв, М. Головатий, М. Канавець, Г. Коваль, Л. Кривачук, Р. Сторожук, Т. Тарасенко, В. Шарий, О. Штанська та ін. Ці дослідження є значним внеском у теорію, методологію та практику реалізації молодіжної політики, але не розкривають в повному обсязі сучасної проблематики формування молодіжної політики на рівні селищних та сільських територіальних громад.

Метою статті є теоретичний аналіз чинної та не чинної нормативно-правової та концептуальної бази, яка забезпечує реалізацію державної молодіжної політики в Україні з акцентом на її шляхи удосконалення в організації діяльності суб'єктів місцевого самоврядування

щодо реалізації молодіжної політики в частині підтримки сільської молоді.

Викладення основного матеріалу.

Своєрідним показником дієздатності будь-якої сучасної держави є наявність, по-перше, стратегічно виваженої державної молодіжної політики, спрямованої на послідовне залучення молоді до стратегії розвитку держави і суспільства загалом, а, по-друге - відпрацьованого механізму впровадження її у практику й перевірки коефіцієнта корисної дії.

Невід'ємною складовою молодіжної політики в Україні має стати державна політика стосовно сільської молоді в громадах. Наголосимо, у зв'язку з цим, що саме Україна належить до держав із досить розвинутою системою сільських поселень, а аграрний сектор її економіки заслуговує на серйозну увагу. Крім того, демографічна ситуація в українському селі вимагає термінового поліпшення.

З цього випливає, що саме молодіжна політика держави стосовно сільської молоді, її місця та ролі в суспільстві може стати прикладом перевірки ефективності стратегії розвитку держави й суспільства в післявоєнному майбутньому.

Аналіз прийнятого у 2021 році Закону України «Про основні засади молодіжної політики» дає доволі чітке розуміння основних можливостей молоді, це - молодь матиме інструменти участі у політичному житті та зможе впливати на прийняття рішень через створення на Національному, регіональному та місцевому рівнях молодіжних рад. Законом також пропонується трирівнева система молодіжної роботи. Переформатований молодіжний центр вивчає потреби молоді та пропонує нові формати молодіжної роботи. Впроваджуються «Молодіжні працівники», які виступають менторами для молоді від дитинства до дорослого життя. Створюється «Український молодіжний фонд», який надає гранти для молоді.

На думку науковців, які аналізували цей документ, він доволі чітко визначив такі терміни, як молодь; молоді громадяни; неповнолітні; соціальне становлення молоді; перше робоче місце; молодіжні центри праці; молода сім'я; молодіжні організації. Документ окреслив компетенцію органів виконавчої влади та місцевого самоврядування також роль центрів соціальних служб для молоді у сфері п соціального становлення. Згідно з цим Законом,

держава гарантувала працездатній молоді рівне з іншими громадян України право на працю, а також надання першого робочого місця, декларувала і сприяння розвитку підприємницької ініціативи та діяльності молоді шляхом пільгового кредитування, забезпечення виробничими приміщеннями, молодіжними громадськими організаціями. Особливо наголошувалося, що молоді сім'ї можуть отримувати бюджетних коштів пільгові довгострокові державні кредити на будівництво й придбав будинків і квартир, на оплату вступних пайових внесків у разі вступу до молодіжних комплексів, житлово-будівельних кооперативів, а також на обзаведення домашнім господарством. Але у Законі вперше за 30 років незалежної України не згадано взагалі про сільську молодь.

Слід нагадати, про те, що у попередньому від 1993 року Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» були чітко прописані питання сільської молоді. Реалізація цих питань підкріплювалась Указом Президента «Про першочергові заходи щодо реалізації державної і політики та підтримки молодіжних громадських організацій» від 6 жовтня 1999 року за яким Міністерству агропромислового комплексу України, Міністерству освіти і науки України, Державному комітету України у справах сім'ї та молоді було доручено розробити програму «Сільська молодь», яка мала за мету визначення шляхів розв'язання проблем, пов'язаних із навчанням, економічним забезпеченням, працевлаштуванням сільської молоді. Програма «Сільська молодь» була спільно розроблена й затверджена наказами Мінагропрому, Міносвіти, Державним комітетом зі справ сім'ї та молоді від 31 січня 2000 року № 13/467/16-Л і була розрахована до 2010 року.

Програмою передбачалося, у сфері зайнятості молоді:

- запровадження системи кредитування та іншої стартової підтримки селянських (фермерських) господарств та інших підприємницьких структур в аграрній сфері, створюваних сільською молоддю;

- ініціювання створення в регіонах спеціалізованих навчально-методичних курсів з підготовки сільської молоді до роботи у сфері малого бізнесу;

- забезпечення розгортання громадських робіт для сільської молоді, в тому числі учнів та студентів у вільний від навчання час;

- забезпечення реалізації Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» щодо проходження молоддю альтернативної служби на підприємствах, в установах та організаціях у сільській місцевості.

У сфері професійної підготовки молоді:

- здійснення заходів з профорієнтації сільської молоді щодо набуття професій, які пов'язані з виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції, а також агросервісу, сфери обслуговування населення, рекреації та туризму;

- сприяння організації професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації сільської молоді за професіями і спеціальностями, що дають можливість займатись трудовою діяльністю в аграрній сфері, а також сфері розвитку агросервісу й обслуговування населення;

- забезпечення виконання нормативно-правових актів щодо пільгових умов прийому до вищих закладів освіти випускників сільських шкіл та професійно-технічних училищ, що повернуться на постійне місце проживання в сільську місцевість;

- здійснення пошуку і підтримки талановитої сільської молоді, сприяння вступу призерів Всеукраїнських аграрних олімпіад до вищих навчальних закладів.

У сфері поліпшення соціально-культурного обслуговування:

- сприяння проведенню тематичних просвітницько-інформаційних, публіцистичних та культурно-розважальних програм для сільської молоді на телебаченні й радіо;

- сприяння розвитку молодіжного руху в сільській місцевості, забезпечення підтримки програм молодіжних організацій, спрямованих на поліпшення становища сільської молоді.

У створенні необхідних житлово-побутових умов:

- збільшення обсягів житлового будівництва через цільові програми «Власний дім», передбачивши першочергове виділення кредитів регіональними фондами підтримки індивідуального житлового будівництва на селі молодим сім'ям;

- сприяння виділенню молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам кредитів для будівництва житла у сільських населених пунктах з місцевих бюджетів ;

- сприяння господарському облаштуванню молодих сільських сімей, надання їм адресної допомоги у сфері соціального захисту, зокрема щодо обслуговування дітей у дитячих дошкільних закладах, харчування у загальноосвітніх школах.

У сфері громадянського виховання та формування здорового способу життя:

- упровадження просвітницько-профілактичних акцій у сільській місцевості, спрямованих на запобігання негативним виявам у

молодіжному середовищі, пропаганду здорового способу життя, патріотичне виховання молоді;

- створення мережі патронажних служб для надання соціально-психологічних послуг молоді з особливими потребами, що мешкає у сільській місцевості;

- сприяння створенню сільських фізкультурно-спортивних клубів з видів спорту та за інтересами, підтримка їх роботи;

- проведення Всеукраїнських сільських спортивних ігор.

Як бачимо, в плані окреслених нами принципів формування державної політики стану 1993 року стосовно сільської молоді, перші два принципи дотримано майже в повному обсязі. Понад те, деякі питання механізму втілення в життя її нормативно-правових засад були включені до низки державних документів, які стосувалися безпосередньо економічного та соціального розвитку українського села. Серед заходів, спрямованих на оздоровлення демографічної ситуації зайнятості сільської молоді, було, зокрема, стимулювання зростання народжуване працездатних аграрних регіонів людей активного працездатного віку, особли: створення нових робочих місць на селі, підготовка кадрів для роботи в соціал: комунально-побутових закладах, розташованих у сільській місцевості, дотрі встановлення додаткових пільг та заохочень для працівників соціальної сфери сел процесу приватизації у галузях, які надають населенню платні послуги, паралельно з державними відомчих, приватних і кооперативних закладів освіти та здоров'я.

Окремим, конче важливим кроком у плані підтримки й удосконалення системи закріплення кадрів на селі було підписання Президентом України Указу «Про де підготовки фахівців для сільської місцевості» від 19 березня 1999 року № 262/1999. Кабінет Міністрів України мав забезпечити прийом сільської молоді до вищих навчал здійснюють підготовку кадрів для агропромислового комплексу та соціальної сфери до квот, установлених у межах державного замовлення, визначити порядок устано квот із відповідних спеціальностей, організації прийому та працевлаштування с вищі навчальні заклади за цими квотами. Також, згідно з Указом, обласні державні адміністрації вживали заходів щодо працевлаштування та забезпечення житлом осіб, які після навчальних закладів прибули на роботу в сільську місцевість.

Таким чином, з огляду на відсутність в новому законодавстві згадки про сільську молодь та перекладання питань розвитку такої молоді тільки на рівень селищної та сільської територіальної громади пропонуємо три

основних принципи які мають на нашу думку бути покладені в основу формування сучасної державної політики стосовно сільської молоді на рівні територіальних громад.

По-перше, в бюджетних документах загальнодержавного, регіонального та місцевого рівня мають закладатися цільові кошти для здійснення необхідного обсягу фінансування молодіжних програм за напрямками - освіта та професійна підготовка/перепідготовка; створення робочих місць для сільської молоді (створення молодіжних фермерських господарств); житлова програма для сільської молоді; програма допомоги молодій сільській сім'ї.

По-друге, система навчальних закладів, від сільської школи до вишів, що готують спеціалістів для села, соціальні служби які існують на сьогодні в територіальних громадах, державні інституції - від профільного міністерства до органів місцевого самоврядування (територіальних громад) - мають розробляти конкретні програми сприяння наймолодшим мешканцям села в реалізації їхніх можливостей і планів життєвого самовизначення. Паралельно слід цілеспрямовано, через систему послідовних орієнтаційних заходів формувати адекватне ставлення української молоді до села, як місця проживання та роботи, до професій, пов'язаних із агропромисловим комплексом, соціальною інфраструктурою села, до позитивного сприйняття кращих ціннісно-нормативних настанов сільського соціуму тощо.

По-третє, розробити систему моніторингу та тестування дієвості кожної з державних та місцевих програм, соціологічний моніторинг ККД заходів, передбачених цими програмами. Саме на цій підставі мають обґрунтовуватися всі інші покрокові заходи в межах державних та місцевих програм стосовно сільської молоді.

Отже, за роки незалежності України держава неодноразово вдавалася до спроб розробити дієву молодіжну політику, спрямовану на розв'язання проблем молоді у сфері економіки, політики, освіти, професійної підготовки, зайнятості, охорони здоров'я та соціального захисту. Для цього шляхом прийняття низки нормативно-правових актів держава намагалася розробити чітку систему заходів правового, економічного, соціального, освітнього, культурологічного, інформаційно-пропагандистського характеру.

Але новий Закон і сьогоднішній концепт молодіжної політики спирається, здебільшого, на стару парадигму розуміння молоді, як значною мірою аморфного соціально-демографічного утворення. Навіть порівняльний аналіз документів, присвячених сільській молоді, своєрідну анотацію яких наведено вище, дає підстави стверджувати,

що у держави сьогодні відсутнє повне розуміння поняття самого об'єкта з усіма його кількісними та якісними характеристиками й розбіжностями внутрішньої структури.

На нашу думку, доцільно було б переформувати сам підхід до молодіжної політики держави, визначивши характеристики об'єктів, на які має спрямовуватися ця політика, окресливши кінцеву мету кожного напрямку діяльності держави стосовно конкретних груп молоді. До того ж формування цілеспрямованої молодіжної політики стосовно різних груп, соціальних станів, загонів і когорт молоді за умов транзитивного суспільства має замикатися на його головні стратегічні цілі. Так, якщо ми формуємо молодіжну політику стосовно сільської молоді, треба чітко розуміти орієнтири нашого суспільства щодо розвитку села та сільських і селищних громад взагалі, агропромислового комплексу, мережі сільських поселень, демографічної ситуації тощо.

Список літератури:

1. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» URL: (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>).

2. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» - втратив чинність. URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>).

3. Проект Закону України «Про молодь» URL: (<https://ips.ligazakon.net/document/JH2SL00B>).

4. Указ Президента України «Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості» URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262/99#Text>).

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky» URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>)

2. Zakon Ukrainy «Pro spriannia sotsialnomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini» - vtratyv chynnist. URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>)

3. Proiekt Zakonu Ukrainy «Pro molod» URL: (<https://ips.ligazakon.net/document/JH2SL00B>)

4. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku pidhotovky fakhivtsiv dlia silskoi mistsevosti» URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262/99#Text>)

© М. М. Обіход, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 07.06.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.